

VELI-PEKKA LEHTOLA

Kolttasaamelaisten asuttaminen Inariin 1945–49

Kun lähes koko pohjoinen Suomi evakuoitiin syksyllä 1944, myös viisisataa Petsamon kolttasaamelaista joutui jättämään kotiseutunsa. Sodan jälkeen koltat asutettiin Inarin kuntaan. 60 vuotta sitten ns. Sevettijärven koltat pääsivät lopullisille asuinsijoilleen Pohjois-Inariin, kun toinen puoli koltista jäi Nellimin alueelle Etelä-Inariin. Veli-Pekka Lehtola käsittelee artikkelissaan niitä keskusteluja ja toimenpiteitä, joita koltat joutuivat käymään läpi sodanjälkeisinä vuosina. Miten kolttien oma ääni pääsi kuuluville suomalaisten viranomaisten toiminnassa?

■ Kotiseudultaan evakuoitujen karjalaisten lisäksi Suomi joutui sotien jälkeen sijoittamaan myös Petsamosta ja Sallasta siirretyt väestöt. Tervolan ja Sallan ohella tärkeäksi sijoituspaikaksi tuli Inarin kunta, jonne sijoitettiin kolmessa vuodessa noin 35–40 Petsamon suomalaista perhettä sekä koko kolttasaamelaisten väestö. Kun myös rajatyömaat aiheuttivat voimakasta muuttoliikettä pohjoiseen, Inarin kunnan väkiluku lisääntyi lähes räjähdysmäisesti, 1945–49 runsaat 26 prosenttia.¹

Siinä missä suomalaisten Petsamon siirtolaisten vaiheista on puhuttu julkisuudessa hyvin vähän, kolttasaamelaisten vaiheisiin erityisesti sotien jälkeen on kiinnitetty enemmän huomiota.² Erityisesti julkiselle keskustelulle on kuitenkin ollut tyypillistä sijoittaa kolttien asuttamiskysymys tietynlaiseen saamelaisia koskevaan ”uhridiskurssiin”, jossa historian saamelaisia on kuvattu myötätuntoisesti alistettuna ja päähän potkittuna vähemmistönä. Vaikka kuvaustapa on osaltaan oikeutettukin, se on hämärtänyt saamelaisten ja valtaväestöjen suhteiden monisyisempää tarkastelua.³

Kolttia on perinteisesti pidetty kaikista saamelaisista syrjäytyneimpinä, mikä erityisesti 1920- ja 1930-luvun suomalaiskansallisissa piireissä tulkittiin kerkeästi rodulliseksi heikkoudeksi. Sotien jälkeen sävy muuttui enemmän myötätuntoisen säälitteleväksi, ja juuriltaan revittyjen kolttien elämää kuvattiin usein synkin värein, ilman toivoa tulevasta, ”katoavan kansan joutsenlaulunä” tai kirjoituksina ”häviävän heimon kylästä”.⁴

Vastapainona suomalaisia viranomaisia ja hallintojärjestelmää on arvosteltu kolttien myöhemmästä tilanteesta. Kolttien kohtaloa koskevissa keskusteluissa viranomaisten on nähty halunneen lähettää koltat takaisin Neuvostoliittoon päästäkseen eroon ”kuumasta perunasta”.⁵ Kolttien Suomeen asuttaminen varmistui, mutta selvitys- ja valmistelutyön tekijöitä on moitittu vitkastelusta, kestihän asuttaminen vuosikausia. Myös asutuksen suunnittelussa viranomaisten on epäilty pyrkineen suomalaistamaan kolttia siinä, että talvikylää ei Petsamon mallin mukaisesti rakennettu, tai halunneen muodostaa Sevettijärvestä ”elävän museon”.⁶

Millaisia neuvotteluja ja keskusteluja kolttien kohtaloista sodan jälkeen käytiin

1. Veli Pekka Lehtola (2003) 'Väestö ja siirtolaiset'. Teoksessa *Inari Aanaar. Inarin historia jääkaudesta nykypäivään*. Toim. Veli Pekka Lehtola. Inari: Inarin kunta, 378–379.
2. Petsamon kolttasaamelaisten evakuoinnista ja uudelleen asuttamisesta ks. Päivi Holsti (1990) *Suonikylän koltat vuosina 1939–1957*. Jyväskylän yliopisto; Veli-Pekka Lehtola (1994) *Saamalainen evakko*. Helsinki: City-Sämit, 170–188; Veli Pekka Lehtola (2000) *Nickul. Rauban mies, rauban kansa*. Inari: Kustannus-Puntsi, 110–123. Koko Petsamon väestön evakuoinnista ja sijoittamisesta erityisesti Tervolaan ks. Kukka Nyyssönen (1999) 'Pois Petsamosta' teoksessa *Turjanmeren maa. Petsamon historia 1920–1944*, toim. Jouko Vahtola ja Samuli Onnela. Rovaniemi: Petsamoseura, 629–656.
3. Ks. Veli-Pekka Lehtola (2005) 'The Right to One's Own Past. Sámi cultural heritage and historical awareness'. Teoksessa *The North Calotte. Perspectives on the Histories and Cultures of Northernmost Europe*, eds. Maria Lähteenmäki & Päivi Maria Pihlaja. Inari: Kustannus-Puntsi, 87–88.
4. Esim. *Seura* 15.11.1951; *Lapin Kansa* 18.9.–25.9.1958.
5. Jukka Nevakivi (1991) 'Entäpä jos karjalaiset ja koltatkin olisi luovutettu?', *Kaleva* 1.10.1991.
6. Ks. "Häviävän heimon kylä Inarin Sevettijärvi" II, *Lapin Kansa* 24.9.1958.

niin julkisuudessa kuin kulissien takanakin? Sen sijaan, että tarkastelisin niitä kasvottomien komiteoiden ja virkamiesten toimintana, pyrin tunnistamaan avainasemissa toimivia henkilöitä, joiden näkemykset ja asenteet saattavat vaikuttaa merkittävästikin omaksuttuihin painotuksiin. Pyrin tavoittamaan myös kolttien omaa ääntä asiakirjoista ja selvittämään, miten he kokivat tapahtumat ja otettiinko heidän näkökantojaan huomioon. Olisi kuitenkin yksinkertaistettua väittää, että hankkeen osapuolina olivat vain ”etelän poliitikot/ virkamiehet” ja kolttasaamelaiset. Kiinnitän huomiotani myös makro- ja mikrotason välittäjiin, ulkopuolisiin lapintuntijoihin ja paikallistason virkamiehiin, joiden merkitys ”kentällä” tapahtuvassa kohtaamisessa näyttää merkittävältä.

”Tyytyväisiä nälkää näkeviä...”

Kolttasaamelaiset ovat osa itäsaamelaista kieliryhmää, jonka asuttama alue on kattanut koko Kuolan niemimaan Inarijärven rantamille saakka. Nykyisin koltansaame on yksi kolmesta Suomen saamelaiskielestä, joita lisäksi ovat inarinsaame ja pohjoissaame.⁷ Itäsaamelaisten kohtalona ja jopa tragediana on ollut asua taloudellisesti ja poliittisesti kilpaillulla vyöhykkeellä, josta suurvallat ovat kiistelleet jo vuosisatojen ajan.⁸

Ensimmäinen merkittävä rajanveto, joka koski itäsaamelaisia, tehtiin Täyssinässä 1595 Venäjän ja Ruotsin välillä. Siitä tuli

7. Martti Linkola & Pekka Sammallahti (1995) ”Koltanmaa, osa Saamenmaata.” Teoksessa *Koltat, karjalaiset ja setukaiset. Pienet kansat maailmojen rajoilla*, toim. Tuija Saarinen ja Pekka Suhonen. Kuopio: Snellman-instituutti, 38–42.

8. Yleisesti kolttasaamelaisten historiasta ks. Väinö Tanner (1929) *Antropogeografiska studier inom Petsamo-området. I. Skollapparna*. Fennia 49:4; ks. myös tiivistetty suomennos Väinö Tanner (1929/2000) *Ihmisaantieteilisiä tutkimuksia Petsamon seudulta. I: Kolttalappalaiset*, toim. Paulo Susiluoto. Suom. Pirjo Hyvärinen. Helsinki: SKS; Karl Nickul (1970) *Saamelaiset kansana ja kansalaisina*. Helsinki: SKS, 1788; Jouni Alavuotunki (1999) ’Petsamon historia yhteisalu- een jaosta ensimmäiseen maailmansotaan’, teoksessa *Turjanmeren maa. Petsamon historia 1920–1944*, toim. Jouko Vahtola ja Samuli Onnela, Rovaniemi: Petsamo-Seura, 35–58; Veli-Pekka Lehtola (1999) ’Petsamon kolttasaamelaiset’, teoksessa *Turjanmeren maa. Petsamon historia 1920–1944*, toim. Jouko Vahtola ja Samuli Onnela, Rovaniemi: Petsamo-Seura, 149–170.

vahva linja erottamaan toisistaan itäisiä ja läntisiä saamelaisyhmiä. Itäsaamelaiset alkoivat saada venäläisiä ja karjalaisia vaikutteita kulttuuriinsa ja omaksuivat ortodoksisen uskon. Kun Norja ja Venäjä jakoivat viimeisen ns. yhteisalueen vuonna 1826, Suomen suuriruhtinaskunnan alueella asuvat koltat käytännössä karkotettiin Norjan puolelle.⁹

Tarton rauhassa 1920 Suomi sai Petsamon alueen ja sen mukana kolme kolttasijdiä eli lapinkylää: Paatsjoen, Petsamonkylän ja Suonikylän yhteisöt. Tarton rajaa piirretäessä kolttien etuja ei kysely. Niinpä valtakunnanraja Neuvostoliiton ja Suomen kesken jakoi ”Koltanmaan” tyllysti kahtia. Suonikylä menetti neljänneksen kylän alueesta Neuvostoliiton puolelle, muun muassa vanhan talvikylän, joka oli yhteisön keskus. Rajanvedon jälkeen koltat valitsivat kansalaisuutensa sen mukaisesti, kummassa maassa perinteiset sukualueet sijaitsivat. Osa jäi Neuvostoliittoon tai itse asiassa palasi sinne, suuri osa jäi Suomen puolelle.¹⁰

Suomen aikana perinteiset sijdit joutuivat kriisiin erityisesti Paatsjoen ja Petsamonkylän kolttien osalta, jotka sosiaalidarvinistisen näkemyksen mukaisesti luokiteltiin kehityksen rattaissa kuolevaksi ”alemmaksi roduksi”.¹¹ Sen sijaan suonikyläläisten asema oli parempi. He onnistuivat neuvottelemaan suomalaisten viranomaisten kanssa merkittävästikin uudistuksista. Talvikylän menetyksen myötä kolttayhteisö oli vaarassa hajota, mutta kolttien kyläkokous ja muutamat sen johtomiehet saivat neuvoteltua sopimuksen, jonka mukaan uusi talvikylä rakennettiin Suomen valtion varoin.¹²

9. Einar Niemi (1999) ’Østsamene urfolk og grenseminoritet’, teoksessa *Samer og nordmenn: temaer i jus, historie og sosialantropologi*, red. Harald Eidheim, Oslo: Cappelen.

10. Tanner (1929) 208; Nickul (1970) 33, 211; Linkola & Sammallahti (1995) 51.

11. Ks. Lehtola (1999) 157.

12. Maatalousministeriö Oulun läänin maaherralle 15. 9. 1926. Petsamon kihlakunnan kruununvoudin ark. (PKVA) BI:45. Oulun maakunta-arkisto (OMA); ”Petsamon kolttalappalaiset.” *Helsingin Sanomat* 13.5.1926; Ptk Petsamon kr.voudin suor. loppukatselmuksesta Suonikylässä 12.12.1930 sekä Petsamon kr.voudin tilannekatsaus Oulun läänin maaherralle 31.12.1930.

Toinen merkittävä hanke oli kolttien ehdotus muodostaa Suonikylästä kolttakulttuurin suojelualue, jonne uudisasutusta ei sallittaisi. Tavoitteena oli siis kolttien itsensä hallinnoima alue. Hankkeen takana olivat niin sisäasiainministeriö, Oulun läänin maaherra kuin paikallinen kruununvoutikin, mutta se tyrehtyi 1930-luvun mittaan erityisesti Lapin lääninhallituksen vastustukseen.¹³

Toisessa maailmansodassa koltta-alue oli taas maailmanpolitiikan taistelukenttänä. Kolttamiehet joutuivat armeijaan, ja mahdollisena on pidetty, että talvisodan Petsamon rintamalla Suomen koltat olivat vastakkain omien itäsaamelaiden heimolaistensa kanssa, jotka palvelivat ns. poroprikaateissa Neuvostoliiton joukoissa.¹⁴ Talvisodassa koltat evakuoitiin Tervolaan, mutta he pääsivät palaamaan kotiseudulle, jossa sota ei ollut tehnyt suurta tuhoa. Jatkosodan aikana koltta evakuoitiin lännemmäksi partisaanivaaran takia. Suomalaisten ”saamenystävien” muodostama Lapin Sivistysseura pyrki avustamaan koltta sota-aikana, kuten sen jälkeenkin, järjestämällä muun muassa kansainvälisiä keräyksiä.¹⁵

Saksalaisia vastaan alkanut Lapin sota tiesi koltille niin projojen, asuntojen kuin koko kotiseudunkin menetystä syyskuussa 1944. Suomen ja Neuvostoliiton välinen

Oulun lääninhall. ark. (OLKA) 59–89. OMA; Nickul (1948) 54.

13. Ptk Suonikylän uuden talvikylän koltain kokouksesta 12.12.1930. PKVA BI:45. OMA; Lapin läänin maaherra maatalousministeriölle 11. 5. 1938. Kaarlo Hillilän ark. D:7. OMA.

14. Ks. Lehtola (1994) 31, 51, 67–69; Hans Niiles Pieskin suullinen maininta tekijälle.

15. Ks. esim. Karl Nickul (1946) ”Om de finska samernas öden under krigsåren”, julkaisussa *Samefolkets Egen Tidning* 1946:3; Karl Nickul (1956) ’Changes in a Lappish Community. A Reflection of Political Events and State Attitude’, teoksessa *Arctica. Essays presented to Ake Campbell*, Uppsala: Studia Ethnographica Upsaliensis XI, 89–90. Lapin Sivistysseura oli 1932 perustettu, aluksi hyvin akateemiselta pohjalta muodostettu järjestö, joka asetti tavoitteekseen ”suurempien kehitysmahdollisuuksien hankkiminen lappalaisille omaperäisellä pohjalta”. Seuran sisälle syntyi erilaisia suuntauksia. Jotkut näkivät saamelaisasian pelkästään kielikysymyksenä, kun taas erityisesti Karl Nickul (seuran sihteerinä vuodesta 1939) korosti saamelaisasiaa yhteiskunnallisena ”kulttuuriprobleemina” ja sodan jälkeen jopa sosiaalisenä kysymyksenä. Ks. Lehtola (2000) 58–78, 92–130.

aselepo edellytti Suomelta saksalaisten karkottamista kahden viikon kuluessa. Se oli käytännössä mahdotonta ja tiesi sotaa Saksan armeijaa vastaan, joka vetäytyi pohjoiseen Pohjois-Norjan tukialueilleen. Virallinen määräys koko Lapin evakuoimiseksi annettiin 7. syyskuuta. Ensimmäinen turvallinen sijoituspaikka Oulun–Kuusamon korkeudella kulkevan rintamalinjan eteläpuolella oli keskinen Pohjanmaa.¹⁶

Petsamo kuului Inarin ja Utsjoen ohella kaikkein kiireellisimmin evakuoitaviin alueisiin. Evakuoinnin pääteasemat päätettiin vasta evakuoinnin alettua, koska jatkosodan aikana laaditut evakuointisuunnitelmat olivat tähdänneet venäläisten varalta tehtäviin siirtoihin, jotka suuntautuisivat idästä länteen. Petsamon väestö päätettiin 8. syyskuuta sijoittaa Kalajoelle, jonne ohjattiin poikkeuksellisen paljon siirtoväkeä. Syksyllä paikkakunnalla laskettiin olevan noin 4 000 ”ylimääräistä” henkilöä, mikä ylitti tuhannella hengellä lasketun sijoituskyvyn. Vuodenvaihteessa Kalajoen väestöstä oli siirtoväkeä kaikkiaan 58,6 prosenttia, kun toisilla ”saamelaispaikkakunnilla”, Alavieskassa ja Ylivieskassa, määrä oli noin 34 prosenttia ja muualla vähemmän.¹⁷

Niinpä asuntotilanne Kalajoella säilyi erittäin huonona koko talven. Koltat sijoitettiin ensin yhteismajoitukseen nuorisoseurantatalolle, kouluille ja suojeluskuntatalolle. Siirtäminen yksityismajoitukseen eteni hitaasti, ja Vasankarissa osa koltista tungettiin asumaan merenrannan kalamajoihin.¹⁸ Yhteismajoituspaikat eivät kelvanneet talviasumiseen. Ilmojen kylmetessä koltta pyrittiin sijoittamaan pienemmissä erissä neljälle eri kylälle, mutta siirtoväen huollon mukaan ”tydyttävästi ei heidän olojaan ole saatu

16. PSuo.Ev.E:n selostus pohj. Suomen evakuoinnista 30. 10. 1944. Poliisitark. Armas Alhavan kok. C:1. OMA.

17. Esim. Luettelo Yht. E. Roin alueen evakuoitavista kunnista, niiden sijoituskunnista ja purkausasemista 10.9.1944. Jälleenrakennusasiakirjat (JRA) Bc:12. OMA; Matti Kyllönen (1980) *Kalajoen ja Raution historia 1865–1975*. Kalajoki: Kalajoen kunta, 478. Kyllönen arvelee, että siirtoväen poikkeuksellisen suuren määrän aiheutti ”jokin sekaannus”. Sama.

18. Siirtoväen huollon johtaja Oulun lh:lle (päiväämätön, marraskuussa 1944). OLKA Hc5:3. OMA.

järjestetyksi, vaan valituksia tulee yhteen”. Jo varhain tavoitteeksi tuli nimenomaan kolttien siirtäminen sopivampaan paikkaan, jo vapautuneelle Pohjois-Pohjanmaalle.¹⁹

Lapin Sivistysseura totesi loppusyksystä kolttien kärsivän suoranaista hätää Kalajoella.²⁰ Kulkutautien ja terveyden heikentymisen lisäksi viranomaiset näkivät kolttien kärsivän myös henkisestä lamaantumisesta. Siirtoväen johtaja kuvasi: ”Siirtyminen äkkiä näin kokonaan uuteen ja outoon luontoon kaikkine huolineen on saanut aikaan henkisen masennuksen, jolle olisi paras lääke sopiva työ, metsästys y.m.” Tilannetta vaikeutti paikallisen väestön epäluuloisuus ortodoksista, puolipaimentolaisissa oloissa elänyttä väestöä kohtaan.²¹

Kolttien ongelmana oli myös tottumattomuus säännöstelyyn. Lapin Sivistysseuran mukaan he kuluttivat kortsina epätaloudellisesti jo säännöstelykauden alussa ja ”kärvisivät loppuaikoina nälkää”.²² Helmikuussa 1945 Kalajoella vierailut siirtoväen tarkastaja totesi, että ”leipä loppuu tavallisesti 15–20 päivän aikoihin joka kuukausi ja muu aika on mentävä miten sattuu. Lihaa, tai perunaa, eivät koltat ole onnistuneet saamaan ollenkaan”. Puutteen taustalla oli ”heidän kaikin puolin vähäpätöinen olemuksensa ja ääretöin vaatimattomuus”. Kun

19. Lapin Sivistysseura (LSS) siht. siirtoväen huollon johtajalle 19.11.1944, Siirtoväen huollon johtaja Oulun lh:lle (päiväämätön, reaktio LSS:n sihteerin kirjeeseen), LSS Oulun lh:lle 30.11.1944, Kalajoen piirin nimismies Oulun lh:lle 3.12.1945. OLKA Hc5:3. OMA. Nickul itse oli kaiken aikaa kirjeenvaihdossa Suonikylän johtajan, Jaakko Sverloffin, kanssa. Ks. Jaakko Sverloffin ja Karl Nickulin kirjeenvaihto 1944–45. Karl Nickulin arkisto (KNA), Kansallisarkisto (KA).

20. LSS sihteerin siirtoväen huollon johtajalle 19.11.1944. OLKA Hc5:3. OMA

21. Siirtoväen huollon johtaja Oulun lh:lle (päiväämätön, marraskuussa 1944. OLKA Hc5:3. OMA. Paikallisten asenteet kolttiin näyttäivät koko talven olleen kärkekkäämpiä kuin pohjoissaamelaisiin ja inarilaisiin Ala ja Yliveskassa, ks. Lehtola (1994) 146–149. Kesällä 1945 huoltojohtaja mainitsi kalajokelaisten saattavan jopa turmella huoneistonsa välttyäkseen asuttamasta kolttasiirtolaisia. Sellaisiakin tapauksia oli, että isäntä oli kantanut siirtolaisten tavarat pihalle ja jättänyt perheen ulos. Selostus läänintark. Osmo Martikaisen matkoista m.m. Alavieskaan ja Kalajoelle 11. ja 12.7.1945. KD 9374/46. Siirtoväenos. Ea127. Sisäasiainmin. arkisto (SMA), KA.

22. LSS Oulun lh:lle 30.11.1944. OLKA Hc5:3. OMA.

rahaa ei juurikaan ollut, koltat eivät pystyneet ostamaan ”sivusta” eli mustasta pörsistä.²³

Maininnan kolttien epätaloudellisuudesta voisi nähdä johtuvan suomalaisten tarkkailijoiden kielteisestä asenteesta kolttia kohtaan. Todennäköisemmin se heijastanee kuitenkin sitä Karl Nickulin havaintoa, että sesonkiluonteisessa pyyntikulttuurissa eläneet koltat olivat tottuneet epäsäännölliseen rytmiin ravinnonsaannissa. Niinpä evakossa olevat koltatkin söivät saamansa ”saaliin” yhteisesti heti sen saatuaan.²⁴

Kaikesta päätellen koltat itse suhtautuivat tilanteeseen rauhallisesti, mutta Lapin Sivistysseuran tavoin suomalaiset viranomaiset näkivät asian toisin. Kolttien parista palaavan tarkastajan hälyttävän raportin mukaan ”sai allekirjoittanut sen käsityksen, että he näkevät suoranaista nälkää (alleiviivaus tarkastajan)”. Hän hämmästeli sitä, että vaikeasta tilanteesta huolimatta koltat säilyttivät valoisuutensa. Tarkastaja kuittasikin viralliseen raporttiinsa: ”Ikävää on nähdä noin tyytyväisiä nälkää näkeviä ihmisiä.”²⁵

Siirtoväen huollon johtajan alkuperäinen suunnitelma kolttien suhteen oli tehdä taasoitus siirto Yli-Iihin Oulun seudulle.²⁶ Sijoituspaikaksi varmistui kuitenkin Oulujoella sijaitseva Maikkulan pakolaisuhoitola, joka oli kunnostettu saksalaisten parakeista inkeriläisiä pakolaisia varten. Helmikuun puolivälissä noin 150 kolttaa siirrettiin Maikkulaan, minkä lisäksi osa sijoitettiin Haukiputaalle, Iihin ja Kuivaniemelle.²⁷

23. Tarkastaja H. Tenhamon tarkastuskertomus ajalta 4.–10.2.1945. OLKA Hc5:3. OMA

24. Nickul Itkonen. Vanhojen Inarin kalastajasaameilaisten sanotaan kiteytyneen tämän filosofian: ”Silloin, kun kalaa tulee, me syömme kaikki hyvin. Silloin, kun kalaa ei tule, me emme syö.” Teuvo Lehtolan suullinen maininta.

25. Tarkastaja H. Tenhamon tarkastuskertomus ajalta 4.–10.2.1945. OLKA Hc5:3. OMA. Kolttien tilanne koko talven säilyi vaikeana ja keväällä suuressa siirtoväen kokouksessa heidän todettiin evakkoaikanaan joutuneen ”puille paljaille”. Ks. ptk siirtoväen kok. 6.5.1945. KD 14.167. Siirtoväenos. Ea64. SMA, KA.

26. Siirtoväen huollon johtaja Oulun lh:lle (päiväämätön, reaktio LSS:n sihteerin kirjeeseen. OLKA Hc5:3. OMA.

27. Oulun lh sisäasiainministeriölle 8.3.1945. OLKA Hc:7. OMA. Suonikylän kolttien siirrosta ks. Elina Ruonakoski (2001) *Kansatieteellisesti amullaatuiset. Suo-*

Siirto ei suuresti parantanut oloja. Puoli-toistasataa kolttaa asutettiin viiteen parakkiin, kooltaan 7,5 x 15 metriä. Niistäkin yhtä ruvettiin käyttämään keittiönä. Lautakämpät olivat hataria, kosteita ja kylmiä. Vieraillessaan Maikkulan evakkoleirillä kirjailija-lehtimies Reino Rinne kauhisteli: ”Piikkilanka-aidalla eristetty parakkialue hiekkakankaalla, ahdas ja ankea. Kuin van-kileiri – miksi? Miksi piikkilanka-aita!”²⁸

Jaakko Sverloffin antama yhteenveto uusista asunnoista oli Lapin Sivistysseuran sihteeri Karl Nickulille ikävää luettavaa: ”Meille oli parempi asua Rahjankylässä kuin nyt lautaparakissa: aina märkä seinät”. Hän osasi ottaa tilanteen huumorinkin kannalta: ”Kokki (neiti Kaarret) se meillä hyvä, mutta mitä panna pataan.” Hän kertoi ruokana olevan sillivelliä ja kauravelliä. Maaliskuussa hän kehui olojen muuttuneen paremmiksi, kun ruoaksi saatiin hernekeittoa ja maitovelliä.²⁹

”Hyvä Isäntä on kaikkein parhain”

Tammikuussa 1945 sisäasiainministeri Kaarlo Hillilä laati muistion toimenpiteistä koltasaamelaisten suhteen. Hän päätyi siihen, että kolttien palauttaminen Neuvostoliiton puolelle oli suotava ja kiirehdittävä vaihtoehto. ”Suomen alueella ei ole heidän totuttuja elintapojaan vastaavaa sijoituspaikkaa löydettävissä”, Hillilä kirjoitti. ”Kansantieteellisesti ainutlaatuisena ihmisryhmänä” koltat oli saatava palaamaan vanhoille asuinsijoilleen, jossa he saisivat jatkaa entisiä totuttuja elämäntapojaan. Tämä edellytti Neuvostoliiton kanssa tehtävää sopimus-

nikylästä evakuoitujen koltasaamelaisten siirto Kala-joelta Oulujoelle helmikuussa 1945. Tampereen yliopisto: Suomen historian proseminaarityö.

28. Reino Rinne (1991) *Lapin rauha. Retkiä Lapissa 1946*. Kuusamo: Karhukirjat, 170. Oulun lääninhallituksen kiinnitti huomiota Maikkulan pakolaishuoltolan huonoon kuntoon, tosin vasta lokakuussa 1945 kirjeessä sisäasiainministeriölle. OHL Sisäasiainmin. siirtoväenasiainosastolle 18.10.1945. KD 20.642. Siirtoväenos. Ea84. SMA, KA.

29. K. Nickulin kirjeenvaihto J. Sverloffin ja S. Kaarretin kanssa 1945. KNA. KA. Sverloff, josta oli monien muiden kolttien tavoin vasta aikuisiässä tullut Suomen kansalainen, oli oppinut kirjoittamaan ensin venäjäksi, joten suomenkielinen kirjoittaminen tuotti vähän vaikeuksia, vaikka hän osasi puhua sitä kohtalaisen hyvin.

ta. Koska neuvottelut voisivat kestää, koltat oli sijoitettava väliaikaisesti asumaan yhteen ”kolhoosiin” esimerkiksi Inarin alueelle.³⁰ Hillilä vei asiaa eteenpäin neuvottelemalla kolttien palauttamisesta ministeri P. D. Orlovin kanssa, joka ”uskoi asian järjestyvän”.³¹

Jukka Nevakivi on pitänyt Hillilän näkemystä Neuvostoliittoon palauttamisesta ”poikkeuksellisen radikaalina kantana”. Hän oudoksuu tämän oletusta siitä, että koltat olisivat saaneet jatkaa rauhassa perinteistä elämäänsä entisillä alueillaan: ”Eikö hän ollut vanhana tiedustelumiehenä perillä Stalinin tavasta hoitaa alkuperäiskansoja?” Nevakivi päättelee, että Hillilän ehdotus oli yritys saada käsistä ”kuuma peruna” eli ratkaista kolttien asuttamisesta syntynyt kireä tilanne helpoimmalla tavalla.³²

Nevakiven kriittinen kannanotto erityisesti suhteessa Stalinin politiikkaan on paikallaan. Hillilän valinnalla oli kuitenkin oma taustansa, joka oli vielä kevättalvella 1945 täysin perusteltu. Näyttää nimittäin siltä, että Hillilän kannan taustalla oli Lapin Sivistysseuran sihteeri Karl Nickul, jota voi pitää yhtenä parhaimmista koltta-asioiden tuntijoista, mutta joka tuohon aikaan myös eniten kampanjoi Neuvostoliittoon palauttamisen puolesta.

Nickul oli ennen sotia tutustunut läheisesti kolttien oloihin ja pyrkinyt kehittämään niitä kolttien omien näkemysten mukaisesti. Useissa kannanotoissaan viranomaisille talvella 1944–45 hän korosti sitä, että koltat ansaitsivat erityishuomion. Vähäisestä lukumäärästä huolimatta heidän hallussaan oli ollut melkein puolet koko Petsamon alueesta, ja he muodostivat Petsamon alueen kantaväestön. Sen lisäksi he edustivat ainutlaatuista elämänmuotoa sekä Suomessa että koko maailmassa.³³

Syksyllä 1944 viranomaiset näyttävät käsitelleen kolttien kohtaloa osana muiden

30. Kaarlo Hillilä PM. Hki 11.1.1945 sisäasiain siirtoväenosastolle. OLKA Hc:3. OMA.

31. K. Nickul maaherra U. Hannulalle 30.9.1946. Kirjeenvaihto 1944–47. KNA. KA.

32. Nevakivi (1991).

33. Esim. K. Nickul K. Hillilälle 7.3.1945. Kirjeenvaihto 1944–47. KNA. KA.

petsamolaisten asuttamista. Nickul taas ajoi sitä, että kolttaväestö oli asutettava omana kokonaisuutenaan eikä siroteltava sitä muiden petsamolaisten joukkoon. Hän korosti myös, että kun kolttien asuttamista käsiteltiin, tärkein oli kolttien oma mielipide. Vieraillessaan useita kertoja evakossa olevien kolttien vanhojen Petsamon tuttaviansa luona Nickul varmistui siitä, että he halusivat palata kotiseudulleen. Kolttien luottamusmies Jaakko Sverloff ilmaisi myös kirjeissään Nickulille vanhan polven hartaan toiveen päästä takaisin kotijärville.³⁴

Nickulilla oli lähihistoriallisia havaintojaikin siitä, että sukualueet merkitsivät kolttille enemmän kuin kuuluminen johonkin valtioon. Hän tiesi, että Tarton rauhassa koltat olivat valinneet asuinvaltionsa täysin sukualueidensa perusteella. ”Kolttain asenne ei johdu mistään politiikasta. Se on heille pelkästään kysymys elämisen pohjasta ja kotiseudun perinteistä”, hän perusteli Hillilälle. Nickulin vaikutus Hillilän omaksumaan kantaan olikin ilmeinen, olivathan he tehneet yhteistyötä kolta-asiassa jo Hillilän toimiessa Lapin läänin ensimmäisenä maaherrana.³⁵

Alkupalven mittaan ja siis Hillilän mietinnön jälkeen kolttien keskuudessa syntyi uusi asetelma, kun rintamamiehet palasivat evakkopaikkakunnalle. He asettuivat vastustamaan Neuvostoliittoon muuttamista. Nuoret miehet olivat kasvaneet 24 vuoden aikana Suomen yhteyteen ja taistelleet suomalaisten rinnalla, minkä takia he suorastaan kammoksuivat paluuta entiseen viholismaahan. He asettuivat Petsamon siirtoväen kokouksen kannalle, joka oli joulukuussa ehdottanut kolttien sijoitusalueeksi Luton seutua läntisessä Inarissa.³⁶

34. K. Nickul K. Hillilälle 7.3.1945. Kirjeenvaihto 1944–47. KNA. KA; LSS sihteeri siirtoväen huollon johtajalle 19.11.1944. OLKA Hc5:3. OMA.

35. Kaarlo Hillilä: PM. Hki 11.1.1945 sisäasiain siirtoväenosastolle. OLKA Hc:3. Hillilä oli Nickulin lapsuudentoveri, joka Lapin läänin ensimmäisenä maaherrana oli vuonna 1938 tutustunut kolta-asiaan Nickulin välityksellä.

36. Karl Nickul (1945) 'Petsamon kolttalappalaiset. Eräitä näkökohtia heidän sijoittamiseensa', *Helsingin Sanomat* 26.6.1945.

Nuoret kolttamiehet eivät jääneet odottelemaan uusia esityksiä sijoituspaikasta vaan matkasivat maaliskuussa 1945 valmistelemaan kolttien väliaikaista asettumista Petsamontien varteen. Matti Sverloff, entisen suonikyläläisten kylänvanhimman Kiurelin poika, kirjoitti Nickulille Lutolta ja perusteli nuorten kantaa:

”Olisi tietysti edullista meillekin, että menemme omalle synnyinseudullemme, mutta tietysti Suomi on meidän paras Isäntämme ollut ja ehkä tuleekin olemaan edelleen. Se on kyllä selvää, että monet tulevat kyllä moittimaan tätä menetelmää ja etenkin ne tulevat sukupolvet. Synnyinseutu on jokaiselle rakas, mutta hyvä Isäntä on kaikkein parhain, kuin olla siellä minkä sydäntä ei tunneta.”³⁷

Nickul luonnehti syntynyttä ristiriitaa kolttien keskuudessa:

”Tuntuu siltä, että vanhempi väki jossakin mielessä ajattelee niin sanoakseni lappalaiskansallistemmin; nuoremmat ovat sodan aikana omaksuneet toisen asenteen. Sota, johon lappalaiset lojaalisina kansalaisina ovat osallistuneet, on luonut kiperän tilanteen. Vanhemmat ovat kahden vaiheilla. He tahtovat syntymäseuduilleen, mutta lapsirakkaina he eivät tahdo erota nuorista. Nuoret pelkäävät ennen kaikkea, etteivät he kuitenkaan saisi asua entisillä paikoillaan.”

Vanhat kolttasaamelaiset halusivat välttää sukujen ja perheiden hajoamisen. Niinpä nuorten miesten kanta voitti.³⁸

Samaan tulokseen tuli maatalousministeriön asettama ns. Petsamon toimikunta, jonka tehtävänä oli pohtia myös kolttien asutuskysymystä. Kiireellisyyden vuoksi se antoi erillisen lausunnon kolttien sijoittamisesta jo maaliskuun lopulla, ennen varsinaisen mietinnön valmistumista. Toimikunnan mielestä kaikki koltat oli asutettava Suomen puolelle Luttojoelle. Suonikylän koltat sijo-

37. Matti Sverloff Karl Nickulille 20.9.1945–13.11.1945. Kirjeenvaihto 1944–47. KNA. KA.

38. Nickul (1945).

tettäisiin poronhoitoon soveltuvammille alueille Luton etelä ja itäosiin. Paatsjoen ja Petsamon kylän koltat asutettaisiin lähemmäksi Inariin johtavaa tietä, koska toimeentulon arveltiin vaativan ansiotöitä.³⁹

Toimikunta teki merkittävän linjanvedon korostamalla sitä, että kolttaväestö piti säilyttää yhtenäisenä ryhmänä, jonka mahdollisuudet jatkaa perinteistä elämäänsä turvataisiin. Erillisillä määräyksillä oli taattava heille yksinoikeus kalastukseen. Samoin poronhoitoalueesta oli neuvoteltava paikallisten paliskuntien kanssa. Vastoin Nickulin kantaa toimikunta ei kuitenkaan kannattanut uuden talvikylän rakentamista, vaan sen mukaan asumukset oli rakennettava koltta-perheiden oman valinnan mukaan hajalleen alueen vesistöjen varsille.⁴⁰

Toimikunnan ehdotus lähti lausuntokierrokselle, jolla paikalliset osapuolet saivat lausua mielipiteensä alueen sopivuudesta ja näköpiirissä olevista mahdollisista ristiriidoista. Kolttien kokous tammikuussa 1946 ilmaisi tyytymättömyytensä alueeseen.⁴¹ Muuten ehdotuksen vastaanotto ei ollut lainkaan innostunut. Tyypillistä oli, että esimerkiksi Inarinjärven eteläpuolella sijaitseva Lapin paliskunta katsoi koltille löytyvän paremmat poronhoitomahdollisuudet Inarinjärven pohjoispuolelta. Metsähallitus piti kalastusmahdollisuuksia huonompina kuin Suonikylässä, samalla kun se varoitti Nellimin-Luton alueen suurten hakkuiden aiheuttavan rauhattomuutta ihmisten elämässä. Metsähallitus puolsi esitystä sillä ehdolla, että pyyntielinkeinoille ei asetettaisi rajoit-

39. 'V. Koltalappalaisten sijoitus.' Petsamon toimikunnan mietintö (ote) 24.3.1945. Lapin lh yl. os. ark. (LLHA) Hd:2. OMA; Sisäasiainm. Lapin lh:lle 17.8.1945. OLKA Hc:3. Myös esim. K. Nickul U. Hannulalle 30.9.1946. Kirjeenvaihto 1944–47. KNA. KA.

40. 'V. Koltalappalaisten sijoitus.' Petsamon toimikunnan mietintö (ote) 24. 3. 1945. OLKA Hd:2. OMA. Päivi Holstin mukaan Petsamon toimikunta palasi jopa sotia edeltäneen ajan kolttakulttuurin suojeluideaan, jossa kolttien alkuperäinen elämäntapa pyrittiin suojaamaan erityisin toimenpitein. Holsti (1990) 29–30.

41. Sisäasiainministeriön siirtoväenasiain osasto Lapin lh:lle 14.8.1945. LLHA Hc5:3. OMA; Maatalousmin. asutusasiainosasto Lapin lh:lle 1.9.1945. OLKA Hd:2. OMA; Ptk kolttien kokouksesta Nangujärvellä 10.1.1946. LLHA Hd:2. OMA.

tuksia. Paikallisilla asukkailla oli säilytettävä vapaa kalastus ja metsästysoikeus.⁴²

Nevakivi luonnehti kriittisimpiä lausuntoja: "Metsälaitoksen herrat pelkäsivät kalapajiaan, eivätkä palkisyhdistystenkaan miehet olisi luopuneet jäkälämaistaan."⁴³ Inarin kunnan hoitokunta totesi, että se "ei mielellään ottaisi [kolttia] kunnan alueelle", mutta ei vastustanutkaan hanketta. Se oli huolissaan siitä, että koltat "tulevat kauan ja ainakin 5 vuotta olemaan yhteiskunnallisen huollon tarpeessa". Siksi valtion oli pidettävä huolta siitä, että kunnalle ei aiheutuisi liiallisia rasituksia.⁴⁴

Nuorten miesten ja Petsamon toimikunnan kannasta huolimatta Nickul jatkoi spekulointia Neuvostoliittoon palaamisesta esimerkiksi Helsingin Sanomissa kesäkuussa 1945.⁴⁵ Kirjeessään Matti Sverloffille samana kesänä hän perusteli:

"Pelkään, että kestää vuosikausia ennenkuin uudet asunnot saadaan kuntoon ja sellaisia kalajärviä ette saa mistään kuin Teillä oli ennen. On aivan toinen asia elää pienellä alalla kuin Suenjelin [Suonikylän] laajassa maassa. Olen tullut siihen käsitykseen, että Teidän sittenkin olisi parasta mennä takaisin Suenjeliin. Minusta olisi tietenkin hauska, jos jäisitte Suomeen, mutta sellaista aluetta ei Suomen Lapissa ole ja Suomi on muutenkin nyt köyhä maa."⁴⁶

On merkillepantavaa Nickulin itsepintaisuus palauttamisasiassa, vaikka nuorten miesten kanta oli ehdoton ja vaikka kirjeissä Matti Sverloffilta hän sai kuulla rajan takaa kantautuneita tietoja poronhoidon kollektiivisoinnista. Nevakiven mainitsemien realismin sijasta Nickul näyttää pitkään säilyttäneen idealistisen ja naiivinkin uskon siihen, että Neuvostoliitossa koltat pystyisivät jatkamaan elämäänsä paremmissa oloissa kuin

42. 'Koltalappalaisten juttu' (yhteenveto lausunnoista). LLHA Hd:2. OMA.

43. Nevakivi (1991).

44. 'Koltalappalaisten juttu' (yhteenveto lausunnoista). LLHA Hd:2. OMA.

45. Nickul (1945).

46. K. Nickul M. Sverloffille 21.8.45. Ks. Lehtola (2000) 110–115.

Suomessa. Vanhojen kolttien tavoin Nickulille tuotti suuria vaikeuksia taipua ajatukseen Suonikylän menettämisestä kalaisine järvineen ja runsaine laidunmaineen.

Suuri tekijä Nickulin kaavailuihin oli Lutton alueen tarjoama karu vastakohta entiselle elämälle. Monien vierailujensa perusteella Nickul tunsu kolttien tilanteen Lutolla paremmin kuin kukaan muu suomalainen ja hänen vakava huolensa oli se, että alue ei pystyisi millään tarjoamaan tyydyttäviä edellytyksiä sen enempää kalastukselle kuin poronhoidollekaan. Koltat itse taas olivat tyytyväisiä siihen, että pääsivät viimeinkin asettumaan aloilleen.

”Köyhinä vierasta polkua käymme”

Koltväestön suurpalautukset alkoivat loppukesästä 1945, elokuun puolivälistä syyskuun puoliväliin. Marraskuun loppuun mennessä runsaat puolet koltista, 262 henkeä, oli saatu siirretyksi Inarin kunnan alueelle.⁴⁷ Lähes kaikki olivat suonikyläläisiä, jotka näyttävät saaneen etusijan viranomaisten suunnitelmissa. Siinä, missä koko Suonikylän väestö palautettiin ensin vuoden 1945 aikana, muut kolttaryhmät saivat odottaa vuoroaan evakkopaikkakunnilla Kalajoella ja Oulun seudulla vuoteen 1946 saakka.

Tällä jaottelulla oli suomalaisten viranomaisten toiminnassa vanhat perusteet. Jo Petsamon aikana lähtökohtana oli suojata erityisesti Suonikylän edut, kun taas muiden kolttaryhmien – ”maantieverren kolttien”⁴⁸ – katsottiin suomalaistuneen tai suomalaistuvan niin, että heidän kulttuurinsa suojeleminen oli turhaa. Esimerkiksi Petsamon kruununvouti, joka 1920- ja 1930-luvulla teki suuren työn niin uuden talvikylän rakennuttamisen kuin Suonikylän suojele-alueenkin eteen, suhtautui kielteisesti muihin kolttiin.⁴⁹

47. Esim. Lapin lh Lääninhallitukselle 30.11.1945. LLHA Hd:2. Hd:2. OMA; Karl Nickul (1947). 'Vähän lappalaisista', julkaisussa *Raubaa Kobti* 1947:5.

48. Hieman halveksivaa ilmaisuja ”maantieverren koltat” käytettiin Petsamon aikana kulkuteiden varrella asuvista Paatsjoen ja Petsamonkylän koltista. Ks. Lehtola (2000) 49–52.

49. Ks. Lehtola (1999) 157.

Asetelma tuli esiin sodan jälkeen sisäasiainministeri Kaarlo Hillilän muistiossa, jossa hän Jukka Nevakiven sanoin ”karskisti” jakoi kolttasaamelaiset kahteen ryhmään. Paatsjoen kalastajakoltat olivat hänen mukaansa ”degeneroituja” ihmisiä, jotka olivat elättäneet itsensä osaksi kerjäämällä ja osaksi kalastamalla. Suonikylän koltat taas olivat suuria poronomistajia, jotka olivat tulleet yleensä hyvin toimeen.⁵⁰

Elokuussa 1945 siirtoväenosasto ja Inarin hoitokunta saivat kovaa arvostelua siitä, että Luttojoelle sijoitettavista koltista oli luetteloitu vain suonikyläläiset. Sen sijaan puolet koltväestöstä eli Paatsjoen, Lapinkylän ja Vuoremin koltat puuttuivat kokonaan. Helsingissä toimivan Petsamon asian esittelijän mielestä ”näyttää siltä kuin kunnan hoitokunta ei olisi pitänyt tarpeellisena edes tiedustella heiltä asiaa, vaan pitänyt selvänä, että jos suonikyläläiset sijoittuvat Lutolle, niin muut voidaan siirtää sinne ilman muuta.”⁵¹

Sama kävi ilmi Kalajoen kunnantalolla pidetyssä neuvottelussa joulukuussa, jolloin suuri osa suonikyläläisistä oli jo sijoitettu Inariin. Kokous totesi, että Lapinkylän ja Kolttakönkään asukkaiden lopullista sijoituspaikkaa ei ollut lainkaan suunniteltu. He eivät tunteneet Inarin seutua kuten suonikyläläiset. Joka tapauksessa he halusivat Inarin seudulle, lähinnä teiden varsille, jossa olisi tilaisuus kalastaa ja harjoittaa poronhoitoa mutta myös käydä ansiotöissä. Koltat olivat sitä mieltä, että kukin kolttaheimo oli pidettävä koossa.⁵²

50. Kaarlo Hillilä PM. Hki 11.1. 45 sisäasiain siirtoväenosastolle. OLKA Hc:3. OMA; Nevakivi 1991.

51. Petsamon asiain ylim. esittelijä asutusasiainosastossa tuomari Nukarille siirtoväenasiainosastossa 15. 8. 1945. OLKA Hc5:3. OMA.

52. Neuvottelukokous Oulun lääninhallituksen ja koltain kesken Kalajoen kunnantalolla 5. 12. 45. OLKA Hc:3. OMA. Joulukuun alussa 1945 Kalajoella oleskeli 34 kolttaperheestä (yhteensä 111 henkeä), kaikki olivat muita kuin suonikyläläisiä. Kolttakyläläisiä oli 30, lapinkyläläisiä 58 ja paatsjokelaisia 23 henkeä. Lisäksi paikkakunnalla oli vielä kahdeksan Petsamon luterilaista saamelaisperhettä. Koltta oli myös Pohjois-Pohjanmaalla. Esimerkiksi Kuivaniemellä oli 18 Höyhenjärven, Kolttakönkään ja Salmijärven kolttaa. Samoin lissä oli kuusi kolttaperhettä, yhteensä 22 henkeä. ”Kalajoen koltat 26.6.1945” (muistilappu) sekä Luettelo Kalajoen kunnassa olevista koltista ja lappalaisista

Jaakko Sverloff ja Karl Nickul (molemmat ikkunan ääressä) olivat keskeisiä välitysmiehiä suomalaisen ballinnon ja kolttien välillä. Vas. Jaakon vaimo Feodosia eli Fetsi, Nickulin penkillä teknikko E. Ertesuo ja dosentti Erkki Ala-Könni. Kuva vuodelta 1961. Tampereen yliopisto, Kansanperinteen laitos.

Koltat asettuivat Nangujärven, Tsharmijärven sekä muitten suurimpien järvien rannoille. Olosuhteet olivat monin tavoin hankalat. Niin porot, laidunmaat kuin kalavedetkin olivat jääneet rajan taakse. Pelkästään Suonikylän alue oli käsittänyt 4 800 neliökilometriä, johon mahtui niin erinomaisia jäkälämaita kuin mainioita kalavesiäkin. Uudella alueella sijaitsevat mitättömät järvet olivat kalaköyhiä ja kalastustarvikkeita ei alussa juuri ollut.

Kohtuullisen hyvistä jäkäläköistä oli kovin vähän iloa, kun porot oli menetetty. Kun suonikyläläisillä oli Petsamossa ollut yhteensä runsaat 3 500 poroa, ensimmäiset tilannekatsaukset olivat synkkiä: ”Poroja on koltilla tällä hetkellä n. 10, ollen heillä kuitenkin ajohäristä samoinkuin kalastustarpeista huutava puute.” Matsašjärveläinen Matti Fofanoff muisteli kaihoissaan 900 poroa, jotka Onttas Fofanoffin perikunnalla oli vielä edellisenä talvena: ”Siinä oli rikkaus”, hän murehti, ”nyt köyhinä vierasta polkua käymme, maattomina, talottomina, porottomina. Ei verkkoja edes, millä kalanpyyntiin taas kävisi käsiksi ja uutta elämää aloitaisi.”⁵³

Osa koltista hankki toimeentulonsa ansiotöillä, esimerkiksi poroaitojen rakentajina ja pororenkeinä. Jälleenrakennus ja Paatsjoen voimaloiden rakentaminen työllistivät jonkin verran. Pyynnin ongelmien takia kolttien oli pakko käyttää korvausvarojaan myös jokapäiväiseen kulutukseen. Huoltoavustuksia nautti toistasataa henkeä. Anni Feodoroff kuvasi myöhemmin alkuvuosien elämää:

Muutamat meistä asettuivat Nellimiin, muutamat Luttojoen ympäristöön. Me jäimme Nangujärvelle, johon oli jäänyt muutama parakki pystyyn. Niitä ihmiset rupesivat laittamaan asuintaloiksi. Oli siinä tekemistä. Kaikki piti aloittaa alusta, mitään ei saanut valmiina. Mikäli onnisti, saattoi kaupasta saada lankaa, josta valmistimme

verkkoja ja nuottia. Miehet tekivät veneitä, rekiä, saneja, pulkkia, länkiä ja hihnoja. Porojakaan ei ollut. Mm. Lapin Sivistysseura osti poroja muilta poromiehiltä ja jakoi niitä perheille niin, että isompi perhe sai enemmän ja pienempi perhe vähemmän poroja. Muutamat saamelaiset ostivat itsekin poroja. Niin alkoi poroluku vähitellen nousta.⁵⁴

Kuten kuvauksesta käy ilmi, koltat eivät uudessa tilanteessa sittenkään olleet niin olosuhteiden armoilla ja avuttomia kuin on joskus annettu ymmärtää. Heti tullessaan he olivat alkaneet rakentaa erämaihin kesäpaikoiksi kelpaavia kämppiä ja aittoja perinteiseen malliin. Uusilla asuinalueillaankin he pyrkivät nopeasti muodostamaan elämänsä samankaltaiseksi kuin se oli ollut Petsamon aikana. Rakentaminen ei voinut tähdätä pysyvään asutukseen niin kauan kuin päätöstä lopullisesta asuinalueesta ei ollut saatu.

Alusta lähtien Luttojoen alueen ahtaus ja luonnonantimien riittämättömyys herättivät arvostelua sekä kolttien keskuudessa että julkisuudessa. Ei ollut puhuttakaan siitä, että koltat olisivat voineet palata vanhaan yhteiskuntajärjestelmäänsä ja puolipaimentolaiseen vuotuiskiertoon, kuten vanha polvi ja Nickul olivat toivoneet. Petsamon toimikunnan kannan mukaisesti alueelle ei aiottu rakentaa talvikylää, ja poronhoidon kannaltakin alueen todettiin olevan liian pieni.⁵⁵

Kolttien sijoittamiskysymyksessä näyttää pitkään olleen vain kaksi vaihtoehtoa: joko tyytyminen Luton alueeseen tai palaaminen rajan taakse. Syksyllä 1945 Lapin lääninhallitus ehdotti kolmatta mahdollisuutta eli suonikyläläisten sijoittamista Inarijärven koillis- ja pohjoispuolelle. Se oli Luttojokea parempi sekä kalastusmahdollisuuksien että poronhoidon kannalta. Suojametsäalueena se oli myös rauhoitettu metsänhakkuiden aiheuttamalta levottomuudelta. Metsähallitus oli samalla tavoin huomauttanut mah-

1.12.1945. OLKA Hc5:3. OMA; Sisäasiainmin. siirtoväenosasto 26. 11. 45. sekä Raportit 3.–5.12.1945 Iissä, Kuivaniemellä ja Kalajoella tehtyjen kyselyjen tulokista. OLKA Hc5:3. OMA.
53. *Lapin Kansa* 17.10.1945.

54. Sinikka Semenoja (1992) *Itäsaamelaiset. Koltta-saamelainen näkökulma*. Julkaisematon pro gradu -työ. Oulu: Kasvatustieteiden tiedekunta, 54.
55. Ptk kokouksesta Ivalossa 7.7.1946. Lapin maatalousseuran asutustk (LMA) II Ha:7. OMA.

dollisesta laajennuksesta Inarijärven pohjois- ja koillispuolelle niin, että muut koltat jäisivät Lutolle.⁵⁶

Yllättävältä voi tuntua se, että kyläkoukussa tammikuussa 1946 koltat torjuivat ehdotuksen alueen laajentamisesta. He halusivat ”jyrkästi pysyä” Petsamon toimikunnan kannassa. Koltat katsoivat menettäneensä vanhoja ”ammattimahdollisuuksia” ja tulleensa riippuvaisiksi ansiotöistä. Luttojoella oli tiedossa savottoja, jotka olivat koltillekin tervetulleita. Kokouksen mielestä niin kalastuksen kuin poronhoidonkin edellytykset Luttojoella olivat riittävät. Järven pohjoispuolella kulkuyhteydet olivat hankalat, kun käytössä ei ollut poroja, veneitä eikä moottoreita.⁵⁷

Inarin nimismies, joka välitti kolttien päätöksen lääninhallitukselle, kannatti itse pohjoisempaa sijoituspaikkaa. Hänen mielestään kolttien kantaan vaikutti enemmän entisen asuinseudun ja paliskunnan läheisyys kuin Luttojoen paremmuus.⁵⁸ Yhtä lailla syynä saattoi olla kolttien väsyminen jatkuvaan epävarmuuteen ja muuttoihin. Monet olivat ehtineet rakentaa pieniä asumuksia Luttojoelle, joten uusi muutto tuntui vaivalloiselta.

Kolmas mahdollinen tulkinta on se, että alueen todellinen pienuus ei ollut vielä selvinnyt koltille. Vuoden 1945 loppuun mennessä koltaväestöstä oli palautettu vasta noin puolet. Niinpä tammikuinen kolttakokous, joka koostui pelkästään suonikyläläisistä, saattoi tehdä laajentamiselle kielteisen päätöksensä olemassa olevan tilanteen pohjalta. Muut koltat palautettiin Luton alueelle vuoden 1946 aikana, erityisesti keväällä ja kesällä. Kun valtioneuvosto huhtikuussa määräsi virallisesti Luton seudun koltta-alueeksi, sinne sijoitettavan kolttaväestön kokonaismäärä oli sata ruokakuntaa, yhteensä viitisensataa ihmistä.⁵⁹

56. Lapin lh Kemin piirin nimismiehelle 4. 1.1946 sekä Kemin piirin nimismies Lapin lh:lle 7.1.1946. LLHA Hd:2. OMA.

57. Ptk kolttien kokouksesta Nangujärvellä 10.1.1946. LLHA Hd:2. OMA.

58. Inarin piirin nimismies Lapin lh:lle 14.1.1946. LLHA Hd:2. OMA.

Heinäkuussa 1946 Suonikylän ja Paatsjoen kolttien edustajat pitivät kokouksen Lapin maatalousseuran kanssa, jonka agronomi Pauli Sipilä oli asutustoimikunnan puheenjohtaja. Kokouksen tehtävänä oli laatia suunnitelma Luton alueen asuttamiseksi ja hyödyntämiseksi parhaalla mahdollisella tavalla. Se laati luettelot kalajärvistä ja summittaisen suunnitelman sijoittamisesta. Kaikkia järviä ehdotettiin yhteisiksi, jotta kalaa riittäisi kaikille.⁶⁰

Koltat totesivat kokouksessa kuitenkin, että alue oli riittämätön heidän tarpeisiinsa. Vuoden alussa tehty päätös oli siis muuttunut. Maatalousseura välitti sanoman hallitukselle vielä samana syksynä: ”valtioneuvoston määräämä alue ei takaa kaikille kolttalappalaisille heidän entisiä elinkeinoja käyttäen toimeentuloturvaa”.⁶¹ Nickul ja Sipilä vierailivat syksyllä Helsingissä ministeri Lauri Kaijalaisen puheilla vakuuttelemassa, että koltat eivät voineet saada elatustaan valtioneuvoston määräämästä alueesta. Ministerin tylyn kannan mukaan alueen piti tyydyttää koltia.⁶²

Helpottaakseen kolttien vaikeaa tilannetta Lapin Sivistysseura ja sen sihteeri Nickul organisoivat kansainvälisen keräyksen, jonka tavoitteena oli saada hankittua poroja ja kalastusvälineitä. Norjan ja Tanskan lisäksi kampanja herätti innostusta erityisesti Ruotsissa, jossa järjestetyn keräyksen tuloilla pystyttiin hankkimaan koltille suopunkeja ja kalastusverkkoja. Pelastusarmeijan ja kveekarien vapaaehtoiset tulivat töihin saamelaisalueelle kesästä 1946 lähtien.⁶³

Avustajalistassa oli myös Suomen Punainen Risti, UNRRA (amerikkalainen avustusjärjestö The United Nations Relief and Re-

59. VN päätös maatalousmin. kirjeellä Maatalousseurojen keskusliiton asutusvaliokunnalle 11.4.1946, ks. *Kolttaamelaisten sijoittaminen sekä koltta-alueen ja kolttaetujen kehitys v. v. 1945–1984*. Sevettijärvi: Koltta-asiain kannatusyhdistys (1988), liite 1.

60. Ptk Ivalossa pidetystä kolttakokouksesta 7.7.1946. LMA II. Ha: 27.

61. K. Nickul U. Hannulalle 30.9.1946. KNA. KA; ’Erästä ajankohtaisesta lappalaiskysymyksestä.’ K. Nickulin radioesitelmä 25.11.1946. KNA. KA; LSS hall ptk 8.3.1947. Lapin Sivistysseuran arkisto LSSA. KA.

62. LSS hall ptk 8.3.47. LSSA. KA

63. LSS vuosikert. 1946 sekä LSS hall ptk 18.11.1946. LSSA. KA.

habilitation Administration), Svenska Europahjälpen ja monia yksityisiä lahjoittajia. Erityisen arvokkaaksi yhteydeksi koltille osoittautui sveitsiläinen kirjailija Robert Crottet, joka oli vierailut Suonikylässä ennen sotia. Hän suuntasi keräystoiminnan Englantiin, jossa hän perusti avustustoimikunnan nimellä Scolt Lapp Relief Fund. Uuden talvikylän rakentamiseen tähtäävä keräys tuotti yhteensä neljä miljoonaa markkaa.⁶⁴

Valtion määrärahoista ja eri järjestöjen avustuksilla koltat saivat hankituksi yli 1 500 poroa sekä kalastusvälineitä sen verran, että seuraavina vuosina tilanne katsottiin tyydyttäväksi. Ilmaiseksi jaetut porot ja pyyntivälineet aiheuttivat kuitenkin kateutta muiden inarilaisten keskuudessa, joiden mielestä koltat olivat tarpeeksi rikkaita ilman avustuksiakin. Kolttien asioita hoitava Matti Sverloff sai usein kuulla kolttien olevan ”syöttiläitä”, jotka käyttivät muita hyväkseen. Jopa Inarin kunnassa pelättiin, että kun koltat tottuisivat ilmaiseen elämään, heistä tulisi kunnalle suuri rasitus.⁶⁵

”Lunta oli paljon, lampaat määkivät...”

Kesäkuussa 1947 koltat pitivät kyläkokouksen, jossa pohdittiin vaihtoehtoa ahtaaksi koetulle Luton alueelle. Jaakko Sverloff kirjoitti Karl Nickulille: ”kovasti oli erimielisyyttä, mutta lopuksi [sovittiin, että] Iijärven puolella katsotaan paikka.” Kokous valitsi kuuden miehen retkikunnan tutkimaan kalavesiä ja heinämaita Inarijärven pohjoispuolella. Kolmen koltan lisäksi retkikuntaan kuului Lapin maatalousseuran edustaja.⁶⁶

Iijärven seutu osoittautui liian puuttomaksi. Sen sijaan Sevettijärven ja Inarijärven

välinen alue vaikutti riittävän laajalta, ja siellä oli paremmat mahdollisuudet poronhoidolle. Heinäkuun lopulla 1947 retkikunnan kolttajäsenet selostivat tuloksia heimoalaisilleen ”suenjeliinkielellä”. He vakuuttivat, että pohjoispuolella oli paljon paremmat elinmahdollisuudet, kun kuljetusongelmat vain saataisiin ratkaistuksi.⁶⁷ Seutu oli vanhastaan tuttua aluetta miehille, jotka olivat paimentaneet siellä Suonikylän poroja talvisodan aikana.⁶⁸

Alueella asui ennestään noin kymmenen taloutta Inarin ja Utsjoen saamelaisia sekä muutamia suomalaisia perheitä, yhteensä alle sata henkeä. Lähtökohtana oli olla loukkaamatta heidän etujaan. Kolttien kannalta alue oli historiallisestikin luonteva vaihtoehto. Se oli aikanaan ollut läntisimmän kolttakylän, Näätämön, syyskalastus-alue. Näätämön koltat olivat joutuneet luopumaan siitä vuoden 1826 rajankäynnin yhteydessä, käytännössä aiemminkin.

Retkikunnan tulosten selvittyä maatalousseuran asutustoimikunnan puheenjohtaja Sipilä laati muistion, jossa hän ehdotti koltasaamelaisten toiseksi sijoituspaikaksi Näätämön aluetta Inarijärven koillispuolella. Näätämön alue oli tarkoitettu Suonikylän koltille, joiden pääelinkeinoina oli poronhoito ja kalastus. Sijoitusmäärä oli noin 60 ruokakuntaa, yhteensä 230 henkeä. ”Petsamon muut koltat, jotka ovat tottuneet jo ennenkin ansiotöihin ja jotka jo ennemminkin ovat asuneet Suonikylän koltista erillään muun asutuksen yhteydessä, sijoitetaan Luton alueelle.” Jälkimmäisen alueen sijoitusmäärä oli noin 65 ruokakuntaa eli 220 henkeä.⁶⁹

Sipilän toimikunnan mukaan talvikylää ei rakennettaisi, vaan asutus sijoittuisi ”po-

64. 'Matkavaikutelmia Lapista.' K. Nickulin puhe LSS:n vuosikokouksessa 30.3.1947. Käsikirjoitukset. KNA. KA.

65. LSS hall ptk 8.5.1946. LSSA. KA; A. Nuotio K. Nickulille 19.4.1948 ja 13.5.1948; E. Innola Nickulle 10.5.1948. KNA. KA; Inarin kunnallisltk Lapin lääninh:lle 21.4.1948. Kunnallisltk asiakirjat. Inarin kunnan arkisto (IKA); 'Matkavaikutelmia Lapista.' K. Nickulin puhe LSS:n vuosikokouksessa 30.3.1947. Käsikirjoitukset. KNA. KA.

66. Kolttien yl. majoituskokous Ivalon Pikku-Petsamossa 31. 7. 1947. LLHA Hd:2. OMA.

67. Laura Lehtola Karl Nickulille 26.6.1947; Jaakko Sverloff Karl Nickulille 12.8.1947. Lappia koskeva kirjeenvaihto. KNA. KA; Kolttien yleinen majoituskokous Ivalon Pikku-Petsamossa 31.7.1947. LLHA Hd:2. OMA.

68. Ks. esim. Matti Sverloff (1982) 'Lähtö evakkoon', teoksessa *Bálggis. Polku. Lapin Sivistysseura 1932–1982*. Helsinki: Lapin Sivistysseura; Matti Sverloff (2003) *Suenjelin saamelaisten perintö*. Omakustanne, 126–131.

69. Lapin maatalousseuran asutustoimikunta maatalousministeriölle 9.10.1947. Lapin maatalousseuran asutustoimikunta II (LMA II) Ha:13. OMA.

ronhoidollisten ja kalastuksellisten huomioiden mukaisesti sukukunnittain haja-asutuksena, jota koltat itsekin ehdottavat”. Valtio rakentaisi koltille asuinrakennuksen, aitan, lammasläävän ja käymälän. Koltat itse saisivat valita asuinpaikkansa ja päättää, ketkä ja mitkä sukukunnat millekin paikalle asetuisivat. Asutustoimikunta lupasi valvoa, että alueella ennestään asuvan väestön edut huomioitaisiin.⁷⁰ Syksyllä 1947 Sverloff matkusti Helsinkiin, jossa hän Nickulin kanssa pyrki taivuttelemaan virkamiehiä uuden suunnitelman kannalle. Lapin Sivistysseura taas vetosi maatalousministeriöön.⁷¹

Lokakuussa 1947 valtioneuvosto hyväksyi ehdotuksen Näätämön alueen liittämisestä aiempaan koltta-alueeseen, joka laajeni yli kaksinkertaiseksi.⁷² Maanomistuskysymys hoidettiin eräänlaisella kompromissilla. Näätämöön muuttavat koltat olivat suonikyläläisiä, joiden Petsamon aikaisia sukualueita suomalaiset hallintomiehet tulkitsivat yhteisomaisuudeksi. Niinpä yksityisten perheiden maanomistuksen sijaan määriteltiin vain koltta-alueet. Tämä ei vastannut saamelaiden perinteistä käsitystä alueidensa hallinnasta.⁷³

Rakentaminen alkoi vuoden 1948 alussa. Helmikuussa Nickul kirjoitti Sevettijärveltä: ”Täällä on aivan toinen tunnelma kuin edellisinä vuosina. Uusi kylä on kaikkien mielissä.” Suuri osa taloista saatiin asuttavaan kuntoon jo ennen talven tuloa. Elokuussa viranomaiset tarjosivat moottoriveneekyytejä syysmuuttoon, mutta koltat ilmoittivat, että muutto oli parasta tehdä talvikelillä.⁷⁴

70. Lapin maatalousseuran kok. ptk 3.12.1948. LMA II, Ca:1. Tk pk:t 194551. OMA.

71. LSS maatalousministeriölle 30.10.1947. LMA II Ha:13. OMA.

72. VN päätös maatalousmin. kirjeellä Maatalousministeriön asutusasiainosastolle 30.10.1947, ks. *Koltta-saamelaisten sijoittaminen* (1988), liite 2.

73. P.M. Kolttien asunto ja maanomistusolojen järjestäminen. Lapin maatalousseuran asutusk II. Ha:17, Asutustoiminnanjohtajan koltta-asioita koskevaa henkilököhtaista kirjeenvaihtoa. Myös: K. Nickul Uula Morottajalle 6.1.1948. Lappia koskeva kirjeenvaihto. Martti Linkolan ja Pekka Sammallahtien mukaan ”esimerkiksi suonikyläläisten alueiden hallinta täytti maanomistuksen tuntomerkit”. Linkola & Sammallahti (1995) 53.

74. Pk kolttakokouksesta Ivalossa 2.8.1948. LMA II Ha:7.

Suonikyläläisten muutto lopullisille asuinsijoilleen alkoi maaliskuuhun 1949. Sevettijärvi oli kokonaan autoteitten ulottumattomissa, joten hevosmiehet hakivat ihmiset ja tavarat Nangujärveltä ja Luton varrelta Akujärvelle. Osa koltista tuli poroineen suoraan Inarijärven yli Sevettijärvelle. Muut kuljetettiin Pohjolan Liikenteen kuorma-autoilla järven ympäri lähelle Kaamasta, josta matka jatkui poroilla määränpähän. ”Lunta oli paljon, lampaat määkivät ahkiossa, sylilapset itkivät komsioissa”, kuvaa kolttakirjailija Claudia Fofanoff.⁷⁵

Muutto sinällään ei ollut koltille uutta ja erikoista, muistuttihan se normaalia kevätmuuttoa, jollaisia he olivat tehneet jo Suonikylän aikoina. Nyt määränpää oli kuitenkin täysin outo seutu. Leu'ddissaan eli koltasaamelaisten eppisissä joiussa Vassi Semenoja ja Helena Semenoff ovat kuvanneet runollisesti sitä, miltä tuntui menettäjä kotiseutu ja tulla asumaan kokonaan uuteen ympäristöön:

”Länteen aurinko laskee / idästä aurinko nousee / se tuo mieleen entisen rakkaan synnyinseutumme. Meidät juuriltamme revittiin,/ yli tuiskuisen Inarijärven tuotiin./ Ei ollut auto- ja eikä hiekkateitä./ Meidät lähelle merenrantaa tuotiin / keskellä kylmintä talvea uudelleen kasvamaan istutettiin kuin puun taimet,/ mutta juuret entisille kotiseuduille jäivät.”⁷⁶

Muuton yhteydessä kesällä 1948 nähtiin omalaatuinen mutta ymmärrettävä välikohaus, joka hyvin kuvasi kolttien evakkoväsymystä. Muuttoa suunniteltaessa yhdeksän kolttaperhettä, yhteensä 33 henkeä, kieltäytyi lähtemästä Näätämön alueelle. Maatalousseura totesi tylysti, että heille ei tulaisi osoittamaan asuinpaikkaa muuallekaan ja he jäisivät vaille valtionavustusta elleivät muuttaisi. Kuusi perhettä taipui viranomaisen kovisteluun. Kolme perhettä piti pään-

75. Päiväämätön PM Petsamon siirtoväen asuttamisesta. OLKA Ce:1. OMA; Claudia Fofanoff (1988) ’Muutto Sevettijärvelle 40 vuotta sitten’. *Lapin Kansan* 19.5.1988.

76. Lplevy *Moošt Sue’nmjlest* (Muistoja Suonikylästä 1979). Runon suomennos Semenoja (1992) 55.

Kolttsaamelaisten uudet kodit olivat tyyppitaloja, jotka rakennettiin vesistöjen varsille. Semenoffien uusi asuinpaikka Kirakkajärvellä. Saamelaismuseo Siida.

sä, ja heidän katsottiin ”luopuneen kolttaetuksista ja valtion avuista”. He rakensivat siis ilman avustuksia.⁷⁷

Näätämön alueen koltta-asutus, jota 1950-luvun alussa oli kaikkiaan 267 henkeä, sijoittui yli viidenkymmenen kilometrin pituiselle vyöhykkeelle Nitsijärveltä Kirakkajärvelle. Varsinaisen keskuspaikkansa mukaan Näätämön alueen uusia asukkaita alettiin kutsua Sevettijärven koltiksi. Asumukset samoin kuin rukoushuone rakennettiin valtion varoin. Inarin kunta rakennutti valtion tukemana kansakoulun, oppilasasuntolan ja terveystalon.⁷⁸

Kuten tutkija Päivi Holsti myöhemmin totesi, suvun merkitys asuinpaikan valinnassa oli edelleen suuri kuten Petsamossa-

kin. Semenoffit asettuivat lähelle Norjan rajaa Kirakkajärvelle, alueen toiseen päähän Luona- ja Nitsijärvelle puolestaan Fofanoffit, muut suonikyläläiset suvuittain Sevettijärven ympäristöön. Viimeksi mainittuun asetui myös kolme perhettä Paatsjoen koltтарыhmästä.⁷⁹

Holstin mukaan paikalleen asettuminen mahdollisti tiettyjä elinkeinollisia muutoksia kuten perunanviljelyn ja karjanpidon, joka kiertolaiselämän aikana oli ollut mahdotonta. Talvikylän puuttuminen heikensi kuitenkin kolttien yhteenkuuluvuutta, sillä talvikylä oli ollut sosiaalisesti yhdistävä tekijä. Sen puuttuessa ei yhteen enää kokoonnuttu kovin usein, ja monet leikit, laulut ja perinteiden muodot unohtuivat.⁸⁰

Suonikyläläisten lähdettyä Inarin yli muut kolttsaamelaiset jäivät Luton alueelle. Pääosa Petsamon kylän asukkaista asettui Tsarmijärven (vuodesta 1946 alkaen) ja Nellimin (1948) alueille. Paatsjoen saamelaiset rakensivat talonsa lähemmäksi Ivaloa ”Pikku-Petsamoon”, Keväjärvelle ja Mustolaan. Nellimin koltta-alueelle asutettiin kaikkiaan 140 kolttsaamelaista, joille rakennettiin valtion

77. Ptk kolttakokouksista Ivalossa 2.8.1948. LMA II Ha: 27; Lapin maatalousseuran kok. ptk 30.5.1951. LMA II, Ca:1. Tk pk:t 194551. OMA. Erään Nellimiin jääneen suonikyläläisperheen tunnoista Jaakko Gauriloffin puheenvuoro teoksessa *Refugiés pakolaisten ääniä Suomessa*. Toim. Maija Kuikka. Helsinki: Like Rauhanpuolustajat, 24–32, ks. myös <http://www.rauhanpuolustajat.fi/refugiés/jaakko.html>.

78. Pk Ivalossa pidetystä kolttakokouksesta Sevettijärvellä 12.8.1949. LMA II. Ha: 27.

määrärahoihin 35 asuin- ja 34 talousrakennusta sekä kymmenen saunaa.⁸¹

Kolttien lisäksi Inariin siirtyi runsaasti muitakin siirtolaisia vanhasta Petsamosta. Vaikka suuri osa asutettiin vuoden 1945 maanhankintalain myötä eteläiseen Lappiin Tervolan Varejoelle, osa halusi tutumpiin olosuhteisiin. Vuoden 1948 loppuun mennessä Inarin kuntaan oli muuttanut asumaan noin 30-40 petsamolaisperhettä. Suuri osa asettui Ivalon ympäristöön mutta myös Inarin suuntaan sekä Nellimiin, Akujärvelle ja Nanguvuonoon. Kunta sai muutamassa vuodessa lähes 1 200 hengen väestöllisen siirtolaisista, jotka olivat tulleet joko pysyvästi asumaan tai väliaikaisesti töihin. Se tiesi kasvavaa työttömyyttä ja lisääntyvää kilpailua rajallisista resursseista.⁸²

”Sielun olisi pitänyt ehtiä mukaan”

Kolttasaamelaisten asuttamisessa voi nähdä kaksi käännekohtaa. Ensimmäinen niistä oli keskustelu siitä, olisiko kolttien parempi palata entisille asuinsijoilleen Neuvostoliittoon vai pysyä Suomessa. Kummallakin näkökannalla oli puolensa, jotka perustuivat myös kolttien omiin toiveisiin, joskin kolttien sisällä avautui selkeä ristiriita vanhemman ja nuoremman sukupolven välille. Viranomaisten ansiona asuttamisen yhteydessä voi nähdä sen, että kolttien asiaa käsiteltiin erillisenä kysymyksenä, ei niputettuna yhteen muiden petsamolaisten asuttamisongelman kanssa.

Toinen käännekohta koski koltta-alueen laajentamista 1946–47, kun Nellimin alue osoittautui liian pieneksi. Ne viivytykset, joita kolttien asuttamisessa tapahtui, johtuivat alueen liiallisesta pienuudesta, kuten kolttakokous itse kesällä 1946 totesi. Koltat olivat mukana myös keskustelemassa talvikylän roolista ja asutustavan valinnassa. Siitä, oliko valinta oikea vai ei, on kinasteltu myöhemmin myös kolttien itsensä parissa.

Yleisesti voi siis sanoa, että kolttien omat näkemykset tulivat molemmissa käännekohtissa kuulluiksi ja niitä jopa pääpiirtein noudatettiin. Selvältä kuitenkin näyttää, että suomalaisen hallintokoneiston ja kolttakokouksen välissä toimineilla ”välittäjillä” oli

suuri rooli keskusteluyhteyden syntymisessä. Kolttien luottamusmies Jaakko Sverloff, vanha kolttien ystävä Karl Nickul sekä Lapin maatalousseuran agronomi Pauli Sipilä muodostivat kolmikon, joiden yhteistoiminta ”kentällä” oli ehdoton edellytys sekä koltta-asian pysymiselle julkisuudessa että viranomaisissa tehdyille päätöksille.

Ironisena voi nähdä sen, että kolmikosta aktiivisin eli Nickul kannatti sitkeimmin Neuvostoliittoon palaamista, jota myöhemmin on pidetty ”lampaiden heittämisenä susille”. Hänen näkemyksensä perustui kuitenkin pitkäaikaiseen ystävyyteen nimenomaan vanhemman sukupolven ja Jaakko Sverloffin kanssa, samoin kuin hänen useisiin vierailuihinsa Nellimin alueella, jota hän piti liian ahtaana koko koltta-alueen tarpeille.

Eri asia on se, että suurpoliittiset käännteet vaikuttivat jälleen kerran kohtalokkaasti kolttien elämään. Muutto uudelle asuinalueelle ja arkielämän aloittaminen oudoissa oloissa merkitsivät monille kolttille traumaattista kokemusta. Kolttien pitkäaikaisen luottamusmiehen Matti Sverloffin sanoin ”sielun olisi pitänyt ehtiä mukaan”.⁸³ Suonikylän idyllinen muisto hallitsi pitkään koltta-alueen sopeutumista uusiin oloihin. Myös ennakkoluulot koltta-alueen kohtaan niin suomalaisten kuin muiden saamelaistenkin keskuudessa ovat olleet suuria.

79. Holsti (1990) 42.

80. Holsti (1990) 54–55.

81. Lapin maatalousseuran asutusk Maatalousministeriölle 1.11.1948. LMA II. Ha.:3. OMA; P.M. Kolttien asunto ja maanomistusolojen järjestäminen. LMA. Ha:17; Pk Ivalossa pidetyistä kolttakokouksesta 4.8.1948. LMA II. Ha: 27 OMA.

82. Asutustik toimintakertomukset 1945–51. LMA II, Da:1. OMA; Kunnalliskertomukset 1948–51. IKA; Petsamolaisuistio. Petsamolaisten musta kirja. Oulun kirjateollisuus 1950. Petsamon siirtoväki ry:n Ivalon alaoston arkisto. OMA; Nyyssönen 1999, 641–652. Sevettijärven asuttamisen jälkeen maaherra saattoi todeta siirtoväen sijoittamisen ”jo suurinpiirtein tulleen loppuun suoritetuksi läänin oman siirtoväen keskuudessa”. Lapin läänin maaherran kertomukset 1949–50. Lapin lh sisäasiainmin:lle 10.6.1950. KD 149/511 1949 ja KD 137/510. 1950. SMA. KA. Ks. myös Tauno Aminoff (195051) ”Petsamon luovutetulta alueelta siirtyneiden kolttalappalaisten elinmahdollisuuksien turvaaminen.” *Asutustoiminnan aikakauskirja* 3/1950 ja 1/1951.

83. Matti Sverloffin suullinen maininta.

Kolttasutuksen rajoja ja kolttatietoja on muutettu vuosikymmenten kuluessa useita kertoja. Kolttalaki ja asetus vuodelta 1955 sekä 1970-luvulla voimaan tulleet maanjärjestelylaki ja lainmuutos ovat olleet aikanaan edistysaskeleita, jotka eivät kuitenkaan

pitemmän päälle ole riittäneet turvaamaan kolttien etuja. Kolttakulttuurin kehitys on edelleenkin kiinni sekä kolttien omasta aktiivisuudesta että viranomaisten poliittisesta tahdosta ja kyvystä reagoida muuttuneisiin oloihin. ■